

JOURNAL OF ANIMAL SCIENCE, BIOLOGY AND BIOECONOMY

wcześniej – formerly

Annales UMCS sectio EE Zootechnica

VOL. XXXVII (3)

2019

CC BY–NC–ND

<http://dx.doi.org/10.24326/jasbb.2019.3.1>

¹Koło Naukowe Biologów i Hodowców Zwierząt – sekcja Kynologiczna,
Wydział Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

²Katedra Etologii i Dobrostanu Zwierząt, Wydział Nauk o Zwierzętach
i Biogospodarki, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
e-mail: malgorzata.goleman@up.lublin.pl

GABRIELA RODAK¹, ANNA WIESZCZEK¹, JACEK SOKOŁOWSKI¹,
MAŁGORZATA GOLEMAN²

Porównanie metod resocjalizacji psów agresywnych

Comparison of resocialization methods of aggressive dogs

Streszczenie. Celem pracy było porównanie skuteczności dwóch metod resocjalizacji psów: „zatapiania” i tzw. wzmocnienia pozytywnego (połączenie desensytyzacji z przeciwwarunkowaniem). Badanie przeprowadzono w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt w Lublinie na grupie 8 samców po zabiegu gonadektomii, które przebywały w schronisku od 6 miesięcy. Do badań wytypowano psy, u których zdiagnozowano zaburzenia behawioralne w postaci aktywnych zachowań agresywnych o podłożu lękowym. Psy podzielono na 2 grupy liczące po 4 osobniki (2 pewne siebie i 2 lękliwe). Za pomocą autorskiego testu zachowania zwierząt ze skalą punktową od 1 do 6 przeprowadzono trzykrotnie badania, tj. na początku, w połowie i na zakończenie doświadczenia. Każda grupa psów resocjalizowana była inną metodą. Pod koniec doświadczenia za przydatne do adopcji uznano 6 psów, przy czym 4 z nich resocjalizowane metodą zatapiania dużo szybciej odnajdywały się w swoim środowisku i w krótszym czasie zaczęły ufać swojemu opiekunowi. Kontrwarunkowanie w grupie psów lękliwych odniosło znacznie słabsze efekty.

Słowa kluczowe: schronisko dla bezdomnych zwierząt, agresja, lęk, pies, resocjalizacja

WSTĘP

Psy towarzyszą człowiekowi już od kilku tysięcy lat i uzyskały miano najlepszego przyjaciela człowieka. Początkowo pies pomagał w pracach wykonywanych przez człowieka, np. pilnował zwierząt gospodarskich, tropił zwierzynę w czasie polowań czy

bronił swojego właściciela przed drapieżnikami [Vila i in. 1997]. W zamian zwierzę otrzymywało pokarm i schronienie. Obecnie niektórzy ludzie nie wyobrażają sobie życia bez swojego towarzysza. Rola psów jednak zmieniła się, ze zwierząt pracujących stały się przede wszystkim gatunkiem towarzyszącym.

Wraz z domestykacją tryb życia psa podporządkował się rytmowi życia człowieka, a sam pies stał się od niego zależny [Price 1984]. Konsekwencją tego procesu jest pełna odpowiedzialność właścicieli za te zwierzęta. Niestety niekontrolowane rozmnażanie, nieegzekwowanie obowiązku rejestracji zwierząt oraz nieodpowiedzialność ludzi sprawiają, że w ogromnej liczbie stają się one bezdomne lub trafiają do schronisk. Są to miejsca pełne nieustającego hałasu i zapachu innych zwierząt – czynników, które powodują ogromny dyskomfort. W placówkach takich, mimo starań pracowników, zwierzęta nie mają zapewnionego wystarczająco dużo kontaktu z człowiekiem, jak również ograniczona jest ich aktywność fizyczna. Wszystko to, a także fakt, że psy znajdujące się w schroniskach często były zaniedbywane przez byłych właścicieli, powoduje zachowania niepożądane, takie jak lęk i agresja [Goleman i in. 2019]. Żeby umożliwić zwierzętom opuszczenie schroniska i znalezienie nowego domu, niezwykle ważne jest przeprowadzenie procesu resocjalizacji, który pozwoli im właściwie funkcjonować w nowym środowisku.

Nieodpowiednie natężenie i rodzaj odbieranych w poszczególnych etapach rozwoju psa bodźców może prowadzić do wypaczeń w procesie socjalizacyjnym, a przez to do kształtowania nieadekwatnych zachowań, takich jak: zespół deprivacji socjalnej (*deprivation syndrome*), zespół nadaktywności i nadpobudliwości DHD (*dog hyperactivity disorder*), zachowania kompulsywne (stereotypie), lęk (ogólny i fobie), agresja, nadmierne przywiązanie do człowieka czy nieprawidłowe zachowania seksualne. Problemy te mogą z kolei przekładać się na zaburzenia w bezpośrednich relacjach z człowiekiem, polegające np. na nadmiernym domaganiu się uwagi, lęku separacyjnym, zachowaniach destrukcyjnych, dermatozach psychogennych czy braku posłuszeństwa [Baś i Cywińska 2006, Kudła 2013, Flint i in. 2018].

Celem podjętych badań było porównanie skuteczności dwóch metod resocjalizacji tzn. „zatapiania” i tzw. wzmacniania pozytywnego u psów ze zdiagnozowanymi zaburzeniami behawioralnymi w postaci aktywnych zachowań agresywnych o podłożu lękowym.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono w Schronisku dla Bezdomnych Zwierząt w Lublinie. W doświadczeniu każdemu zwierzęciu poświęcano ok. 20 h, zaś cały eksperyment zrealizowano w czasie 3 miesięcy. Przed rozpoczęciem działań resocjalizacyjnych psy poddano testowi umiejętności społecznych i zachowań. Wprowadzono też zadania, które miały na celu modyfikację zachowań uznanych za niepożądane. Skuteczność oddziaływań została sprawdzona powtórным testem na zakończenie badania i porównaniem jego wyników z testem poprzedzającym działania.

Przed rozpoczęciem badań każdy z psów został poddany zabiegowi gonadektomii, zgodnie z procedurami obowiązującymi w Schronisku. Po konsultacji z pracownikami Schroniska wytypowano grupę doświadczalną złożoną z 8 psów ze stwierdzonymi zabu-

rzeniami zachowania w postaci zachowań agresywnych aktywnych o podłożu lękowym. Wstępna selekcja psów z zaburzonym zachowaniem została potwierdzona podczas pierwszego spotkania w trakcie realizacji doświadczenia. Grupę doświadczalną stanowiły niewielkie samce (mieszkańce) odebrane dotychczasowym właścicielom ze względu na niewłaściwe warunki utrzymania. Psy ze względu na charakter podzielono na dwie grupy, liczące po 4 pewne siebie oraz 4 lękliwe osobniki. Do każdej metody dobrano 2 pewne siebie i 2 lękliwe psy. Czas przebywania psów w Schronisku wynosił od 3 do 6 miesięcy do momentu rozpoczęcia badania. W tym czasie zostały one poddane badaniom w kierunku ewentualnych chorób i pasożytów, a następnie dopuszczono je do kontaktu z wolontariuszami. Psy przez cały czas trwania doświadczenia znajdowały się w Schronisku, umieszczone w boksach zbiorowych w pawilonach po 4 osobniki. W czasie trwania eksperymentu nie przenoszono ich do innych boksów ani nie mieszano z innymi psami. Boksy, w których przebywały psy, składały się z części zewnętrznej i wewnętrznej. W ciągu dnia psy przebywały w części zewnętrznej, a noc spędzały w części wewnętrznej. W dni szczególnie gorące lub zimne mogły natomiast swobodnie wybierać preferowaną część boksów. Ściany boksów zewnętrznych umożliwiały kontakt z psami z sąsiednich boksów, psy widziały i wyczuwały sąsiadów, ale nie miały z nimi fizycznego kontaktu. Ściany boksów wewnętrznych uniemożliwiały kontakt z innymi psami. W każdej części boksów znajdowała się miska z wodą oraz plastikowy podest z posłaniami dla psów.

Narzędziem, które zostało wykorzystane w doświadczeniu była smycz ringowa, o długości 140 cm i grubości 0,6 cm. Smycz tego typu zabezpiecza przed ucieczką psa. Do wykształcenia reakcji bezwarunkowej u psa w metodzie pozytywnej wykorzystano smakołyki (parówki) oraz niewielkie ilości suchej karmy dla psów.

Na potrzeby pomiaru zachowań badanych zwierząt utworzono autorski test (nazwany testem zachowań społecznych), który obejmował następujące kryteria:

- A. Reakcja na widok stojącego człowieka znajdującego się w boksie:
 - a) pies atakuje stojącego człowieka w boksie (1 pkt),
 - b) pies szczeka próbuje odstraszyć człowieka (2 pkt),
 - c) pies trzęsie się w kącie boksów (3 pkt),
 - d) pies nie podchodzi do człowieka, ale swobodnie porusza się po boksie (4 pkt),
 - e) pies po chwili zapoznania sam powoli podchodzi do człowieka (5 pkt),
 - f) pies sam podbiega do człowieka z radością (6 pkt).
- B. Reakcja na próbę podejścia do psa:
 - a) pies atakuje człowieka robiącego krok w kierunku psa (1 pkt),
 - b) pies atakuje przy próbie schwymania/dotknięcia (2 pkt),
 - c) pies warczy, ale nie gryzie (3 pkt),
 - d) pies ucieka i chowa się w kąt, ale nie wykazuje reakcji agresywnych (4 pkt),
 - e) przy bardzo spokojnych ruchach można podejść do psa, który nie ucieka (5 pkt),
 - f) pies sam podchodzi do człowieka (6 pkt).
- C. Reakcja na podanie psu smakołyku:
 - a) pies nie zwraca uwagi na smakołyk (1 pkt),
 - b) pies zauważa smakołyk i zjada go, gdy znajduje się w jego pobliżu w oddaleniu od człowieka (2 pkt),
 - c) pies podchodzi i zjada smakołyki, które są oddalone od człowieka (3 pkt),

- d) pies podchodzi i zjada smakołyki, które znajdują się w niewielkiej odległości od człowieka (4 pkt),
 - e) pies podchodzi i zjada smakołyki z ręki człowieka, ale później natychmiast ucieka (5 pkt),
 - f) pies podchodzi, zjada smakołyk i pozostaje w bliskiej odległości od człowieka (6 pkt).
- D. Reakcja psa na smycz oraz wychodzenie na spacer:
- a) pies ucieka na widok człowieka ze smyczą (1 pkt),
 - b) pies podchodzi do człowieka na odległość uniemożliwiającą założenie ringówki (2 pkt),
 - c) pies daje sobie zapiąć smycz, jednak jest spięty, jej zapięcie powoduje u psa panikę (3 pkt),
 - d) pies porusza się na smyczy w boksie i nie odczuwa z tego powodu dyskomfortu (4 pkt),
 - e) pies wychodzi na spacer, jednak czuje się niepewnie (5 pkt),
 - f) pies wychodzi na spacer z zauważalną przyjemnością (6 pkt).

Suma uzyskanych punktów pozwalała zakwalifikować psy do jednej z trzech grup:
I – 4–16 pkt – pies nie nadaje się do adopcji,
II – 16–22 pkt – pies wymaga pracy socjalizacyjnej ze strony potencjalnych właścicieli,
III – 22–24 pkt – pies nadaje się do adopcji.

Test zachowań społecznych przeprowadzono trzykrotnie:

1. Przed badaniem, oznaczony dalej jako T0 – jego wyniki obrazują stan, w jakim znajdowały się zwierzęta przed rozpoczęciem oddziaływań wychowawczych.

2. Po 5 spotkaniach, oznaczony jako T1 – przedstawia skuteczność oddziaływań na psy przez nieznanego im człowieka.

3. Po 10 spotkaniach, oznaczony jako T2 – jest to test podsumowujący badanie.

Każda z dwóch badanych grup składała się z czterech psów wykazujących objawy agresji o podłożu lękowym. Z psami z pierwszej grupy pracowano metodą pozytywną, z drugiej grupy – metodą zatapiania. W metodzie pozytywnej badający wchodził do boks i siadał, nie wymuszając na psie konkretnej reakcji. Podchodzenie w stronę człowieka, pozwalanie mu na dotyk czy wykazywanie innych zachowań pożądanых nagradzano smakołykami. Gdy zachowanie człowieka naruszało strefę komfortu psa, zaprzestawano dalszych działań. Do następnego etapu (np. zakładania smyczy) przechodzono, gdy pies bez stresu wykonywał czynności określone w poprzednim etapie. W tej metodzie każde zaobserwowane zachowanie pożądane było efektem dobrowolnej decyzji psa.

Drugą grupę poddano metodzie zatapiania, w której nie stosowano smakołyków. Posługiwano się wyraźną mową ciała, a zachowania problematyczne zaznaczano wyraźnym „nie”. Zachowania pożądane (np. zachowanie spokoju podczas kontaktu) były nagradzane słowami bądź gestem, o ile zaobserwowano, że sprawia to psu przyjemność. Psy były wyprowadzane z boks niezależnie od ich woli i wprowadzane do boks w momencie, gdy nie wykazywały już negatywnych emocji, bądź ich poziom był wyraźnie zmniejszony.

WYNIKI I OMÓWIENIE

Działania świadomie podejmowane przez człowieka w celu redukcji zachowań niepożądanych nabytych przez zwierzę w procesie socjalizacji określa się mianem resocjalizacji (rehabilitacji). Stosowane techniki to zatapianie, desensytyzacja i przeciwwarunkowanie [Demirbas i in. 2017]. Na początku doświadczenia psy z poszczególnymi charakterami zachowywały się w zbliżony sposób. Wszystkie psy były się kontaktu z człowiekiem oraz widoku ringówki. Po pierwszych 5 spotkaniach można było zauważyć znaczące różnice pomiędzy dwiema grupami badawczymi. W grupie zatapiania wszystkie psy cieszyły się na widok człowieka i według T1 można było uznać je za nadające się do adopcji. Zatapianie (*flooding*) jest wykorzystywane przy braku konkretnego bodźca wywołującego strach u zwierzęcia. Zwierzę znajdujące się pod wpływem lęku zostaje wystawione na działanie bodźca dla niego nieprzyjemnego bez możliwości ucieczki. Bodziec wycofuje się, gdy zwierzę przestaje wykazywać lęk. Technika ta powinna być stosowana przez osoby doświadczone, ponieważ nieumiejętne jej wykorzystanie prowadzi do osiągnięcia efektu odwrotnego niż zamierzony [Rozempolska-Rucińska 2017]. W grupie pozytywnej tylko jeden osobnik został uznany za nadającego się do adopcji, i to przez osoby przygotowane do dalszej pracy z psem. Metodą przeciwną do zatapiania jest warunkowanie pozytywne, do którego zalicza się desensytyzację i przeciwwarunkowanie [Arhant i in. 2010]. Desensytyzacja (odwrażliwianie) dzięki stopniowej i regularnej ekspozycji na bodziec powoduje ustanie bądź obniżenie nieprawidłowej reakcji. Metoda ta jest stosowana, gdy próbuje się przyzwyczaić zwierzę do określonego bodźca. W tej technice bodziec musi mieć początkowo stałe natężenie, które po zobojętnieniu w danej formie jest powoli i stopniowo zwiększane. Na początku bodziec powodujący strach powinien znajdować się w takim oddaleniu i natężeniu, aby zwierzę nie wykazywało jeszcze oznak strachu [Poggiagliomi 2018].

Wszystkie psy z grupy zatapiania reagowały pozytywnie na widok człowieka, podchodziły do niego bez żadnej rezerwy lub też po krótkiej chwili nawiązywały kontakt dotykowy. Zwierzęta z tej grupy chętnie wychodziły też na spacer. Natomiast psy z grupy pozytywnej oszcze kiwały człowieka i podchodziły do niego, aby zabrać smakołyk i uciec. Niektóre nie odważyły się w ogóle podejść do człowieka. Nadmierny lub nieuzasadniony strach, czyli lęk, jest stanem negatywnym. Niewłaściwie potraktowany doprowadza do pojawienia się problemów behawioralnych, takich jak agresja lękowa [Flint i in. 2018]. Lęk może powodować agresję w kierunku innych zwierząt bądź właściciela [Kurachi i in. 2017]. Terapia ma na celu zmianę nastawienia do nieprzyjemnego bodźca na odbierany pozytywnie. Jeśli zamierza się zmienić nastawienie emocjonalne zwierzęcia do konkretnej sytuacji, przedmiotu bądź innego zwierzęcia czy człowieka, stosuje się odwrażliwianie [Westlund 2015].

Po 10 spotkaniach wszystkie psy z grupy zatapiania osiągnęły maksymalną liczbę punktów w stworzonym teście, reagowały pozytywnie na ludzi, których jeszcze nie znały, nie obawiały się też ruchu ulicznego, z wielką chęcią inicjowały kontakt. Różnice między grupami zaczęły się zmniejszać, ponieważ grupa pozytywna obserwowała psy z grupy zatapiania. Za zdadne do adopcji można było uznać 3 psy, jednak ich reakcje nie były przewidywalne i z większą rezerwą podchodziły one do nieznanymi osób.

Po zastosowaniu metody zatapiania już w teście T1 wszystkie psy osiągnęły wyniki uznawane za dopuszczalne przy oddaniu psa do adopcji. W teście T2 wszystkie otrzyma-

ły maksymalny wynik. Resocjalizacja metodą zatapiania była w pełni skuteczna w przypadku wszystkich badanych psów.

Wyniki wskazują na poprawę zachowania wszystkich badanych zwierząt, jednak różnią się one w zależności od charakteru psa i metody zmiany zachowania. Na początku badania między psami badanymi różnymi metodami nie wykazano znaczących różnic ich średnie zachowanie różniło się tylko o 0,5 pkt. Po 5 spotkaniach można było zauważyć znaczące różnice pomiędzy grupami, średnia różnica między metodą zatapiania a pozytywną wynosiła 8,75 pkt.

Pod koniec testu za zdadne do adopcji można było uznać 6 psów. Większość, bo 4 z nich, to psy resocjalizowane metodą zatapiania. Tylko jeden pies z początkowej ósemki oceniony został jako nieprzydatny do adopcji i jeden jako przydatny do adopcji przez osobę doświadczoną. Mimo iż dwa psy z grupy zatapiania osiągały na początku podobne do nich wyniki, już po 5 spotkaniach można było uznać je za zdadne do adopcji.

PODSUMOWANIE

Agresja u psów ze schronisk bardzo często wynika z lęku. Psy te w warunkach schroniskowych nie mają wielu okazji, by stopniowo przyzwyczajać się do obecności człowieka. Terapię zachowania można przeprowadzić w warunkach schroniska dla bezdomnych zwierząt. Nie jest konieczna praca w izolacji od innych osobników. Znajdując się w grupie, psy resocjalizują się na podstawie obserwacji zachowań zwierząt bardziej uległych człowiekowi. Uzyskanie wyraźnej i szybkiej poprawy w niektórych przypadkach możliwe jest tylko dzięki poprawnie zastosowanej metodzie zatapiania. Psy socjalizowane metodą zatapiania duży szybciej i łatwiej odnajdywały się nie tylko w swoim środowisku, ale też w dużo krótszym czasie zaczynały ufać opiekunowi. W grupie psów lękliwych kontrwarunkowanie odnosi bardzo słabe efekty. Sprawdza się ono, gdy pies lękliwy znajduje się w grupie psów odważnych i przyjacielskich. Psy z grupy pozytywnej resocjalizowały się wolniej, zdobywały się na odwagę, żeby podchodzić do człowieka głównie za przykładem innych osobników z boksu (poddanych resocjalizacji metodą zatapiania). Wszystkie psy ciągu 10 spotkań poczyniły postępy i w pewnym stopniu przyzwyczyły się do kontaktu z człowiekiem, jednak te z grupy zatapiania były o wiele bardziej otwarte na kontakt z innymi ludźmi. Natomiast psy resocjalizowane metodami pozytywnymi po 3 spotkaniach zaczęły sobie pozwalać na coraz więcej agresji. W znaczącej większości przypadków istnieje sposób, aby zmodyfikować zachowanie zwierzęcia tak, by nadawało się ono do adopcji przez świadomych właścicieli. Niezwykle ważna jest tu ich postawa, od której zależy wynik podjętych działań. W obu grupach badawczych poprawa zachowania następowała szybciej u psów odważnych niż u psów bardziej wycofanych. Przy zatapianiu psy szybciej i w sposób dużo mniej zagrażający człowiekowi czyniły postępy. Ich okres przyzwyczajania do człowieka i środowiska był znacznie krótszy niż w przypadku psów resocjalizowanych metodami pozytywnymi. Uzyskane wyniki pozwalają na stwierdzenie, że metoda zatapiania, mimo iż budzi wiele kontrowersji, w przeprowadzonym doświadczeniu pozwoliła osiągnąć lepsze rezultaty.

PIŚMIENNICTWO

- Arhant C., Bubna-Littitz H., Bartels A., Futschik A., Troxler J., 2010. Behaviour of smaller and larger dogs: Effects of training methods, inconsistency of owner behaviour and level of engagement in activities with the dog. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 123(3–4), 131–142.
- Baś M., Cywińska A., 2006. Wczesna kastracja i sterylizacja psów i kotów. *Życie Weter.* 81(4), 246–250.
- Demirbas Y.S., Safak E., Emre B., Piskin İ., Ozturk H., Da Graça Pereira G., 2017. Rehabilitation program for urban free-ranging dogs in a shelter environment can improve behavior and welfare. *J. Vet. Behav.* 18, 1–6.
- Flint H.E., Coe J.B., Serpell J.A., Pearl D.L., Niel L., 2018. Identification of fear behaviors shown by puppies in response to nonsocial stimuli. *J. Vet. Behav.* 28, 17–23.
- Goleman M., Obłodecka A., Krupa W., Rozempolska-Rucińska I., 2019. Analogie dotyczące wybranych zaburzeń behawioralno-emocjonalnych psów i ludzi. *Med. Weter.* 75(3), 146–151.
- Kudła J., 2013. Konsekwencje nieprawidłowego przebiegu rozwoju behawioralnego u psów i kotów Jagna Kudła. III Międzynarodowe Sympozjum: Mechanizmy zachowań zwierząt oraz możliwości ich modelowania, Wrocław, 9 maja 2013 .
- Kurachi T., Irimajiri M., Mizuta Y., Satoha T., 2017. Dogs predisposed to anxiety disorders and related factors in Japan. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 196, 69–75.
- Poggiagliomi S., 2018. Desensitization and Counterconditioning: When and How? *Vet. Clin. North Am. Small Anim. Pract.* 48(3), 433–442.
- Price E.O., 1984. Behavioral aspects of animal domestication. *Q. Rev. Biol.* 59, 1–32.
- Rozempolska-Rucińska I., 2017. Terapie behawioralne oparte na ekspozycji na bodziec. *Anim. Expert* 2, 40–44.
- Vila C., Savolainen P., Maldonado J.E., Amorim I.R., Rice J.E., Honeycutt R.L., Crandall K.A., Lundeberg J., Wayne R.K., 1997. Multiple and Ancient Origins of the Domestic Dog. *Science* 276, 1687–1689.
- Westlund K., 2015. To feed or not to feed: Counterconditioning in the veterinary clinic. *J. Vet. Behav.* 10(5), 433–437.

Źródło finansowania: Pracę sfinansowano ze środków na działalność statutową.

Summary. The aim of the study was to compare the effectiveness of two socialization approaches: positive method and flooding. The research was conducted at Homeless Animals Shelters on 8 sterilized dogs which had stayed in the shelter for the previous 6 months. The dogs were chosen due to their behavioral abnormalities – active aggression stemming from anxiety. A special test of animal behaviour with 1–6 grading was prepared and performed thrice: at the beginning of the experiment, in the middle and at the end. The dogs were divided into two equal subgroups, each subjected to another method. In the end, 6 dogs were found eligible for adoption, out of which 4 were socialized with flooding. The dogs subjected to that method felt comfortable in the new environment more quickly and it took them less time to trust their caregiver. Counterconditioning turned out visibly less effective in the group of anxious dogs.

Keys words: animal shelter, dog aggression, dog, anxiety, resocialization

Otrzymano/ Received: 2.08.2019
Zaakceptowano/ Accepted: 8.12.2019